1986 – 2016: Aruba 30 jaar land in het Koninkrijk

Arubaanse economie toont veerkracht en toenemende stabiliteit

Aruba viert dezer dagen 30 jaar Status Aparte. Op verzoek van het Genootschap Nederland-Aruba schreef Henk Timmer een verhandeling over de economische stand van zaken na 30 jaar Status Aparte. Timmer woonde en werkte van 1948 tot 1987 op Aruba en is medeoprichter, erelid en oud-bestuurder van het Genootschap Nederland-Aruba. Deze essay wordt met toestemming van Timmer en het Genootschap in delen gepubliceerd in Amigoe. Vandaag deel 1.

ORANJESTAD — Bezoekende economen en politici uit Nederland benadrukken vaak de uiterst kwetsbare en eenzijdige economie van Aruba. Terecht, want eenzijdig en kwetsbaar is de Arubaanse economie nog steeds. Vervolgens zien zij met bewondering en waardering hoe dit kleine eiland, zonder natuurlijke hulpbronnen en met een economie zonder primaire (landbouw en veeteelt) en secundaire (industrie) sector van enige betekenis, kans ziet de tertiaire sector (commerciële dienstverlening) te ontwikkelen tot de hoofdpijler van de economie. Al sinds de jaren negentig haalt het Land Aruba daarmee een hoog welvaartspeil, hoger dan alle eilanden en landen in de regio.

‘Within the Kingdom of The Netherlands Aruba is something very special, without that it would be just another island in the Caribbean’

Hassanali Mehran (oud-directeur Centrale Bank Aruba)

door **Henk Timmer**

Deskundigen uit de Verenigde Staten zien die kwetsbaarheid veel minder. In hun land staat Aruba bekend als één van de meest gewilde vakantieoorden met de mooiste stranden, prima hotels en restaurants, gegarandeerd goed weer en in weinig vlieguren te bereiken. De Amerikaan kiest Aruba ook omdat hij zich op het eiland veilig voelt en er gastvrij wordt onthaald. Daarom is juist Aruba voor velen een *home away from home* geworden, wat duidelijk blijkt uit het aantal steeds opnieuw terugkerende toeristen, een belangrijke factor voor economische stabiliteit. De binding van Aruba met de sterke en stabiele economie van de VS wordt daarom gezien als een teken van stabiliteit en succes. De koppeling van de Arubaanse florin aan de US dollar en de vooruitgeschoven Amerikaanse immigratie- en douanepost op de Arubaanse luchthaven, die directe vluchten van en naar alle luchthavens in de VS mogelijk maakt, bevestigen die band.

Exploiteerbare bodemschatten als olie, gas, goud of koper heeft Aruba (nog) niet, maar het eiland heeft wel degelijk natuurlijke hulpbronnen. Onuitputtelijke zelfs. Klimaat, zon, wind en prachtige stranden worden niet vaak tot de natuurlijke hulpbronnen gerekend, maar zijn dat voor Aruba wel degelijk. Als stabiele basis voor succesvol toerisme, maar inmiddels ook belangrijk als duurzame energiebron.

Economische veerkracht
Aruba is nu dertig jaar een zelfstandig land binnen het Koninkrijk. Het land is er in die jaren in geslaagd om tweemaal een zware economische crisis te doorstaan. Daarmee heeft Aruba duidelijk getoond over economische veerkracht te beschikken. Na een vliegende start in de eerste tien jaar en daarna wisselvallige jaren met lagere groei en af en toe lichte krimp, volgde rampjaar 2008 met de wereldwijde financieel-economische crisis, die ook aan Aruba niet voorbij is gegaan. Een terugblik.

In het najaar van 1984 maakt Exxon bekend dat de Lago raffinaderij per 1 april 1985 gaat sluiten. Dat bericht slaat in als een bom. Het toerisme is dan al wel belangrijk, maar overheid en Arubaan zien de Lago raffinaderij nog altijd als de echte pijler van de Arubaanse welvaart. Na de overheid is Lago immers de grootste en meest gewilde werkgever.

In 1985 is de sluiting een feit en als gevolg daarvan krimpt de economie met 25 procent; van de overheidsinkomsten van Aruba valt in één klap 40 procent weg. Een derde deel van de bevolking komt zonder werk en inkomen. Op advies van het IMF komt Nederland snel over de brug met 100 miljoen gulden begrotingssteun, verdeeld over de periode 1985 -1987. Doel is om in 1988 weer begrotingsevenwicht te bereiken. Dat lukt en gaat ook gepaard met een gezonde deviezenpositie en een teruglopende werkloosheid.

De Nederlandse begrotingshulp droeg slechts voor ongeveer een derde deel bij aan het wegwerken van het enorme gat in de begroting.

Tweederde kwam als inkomenskorting en lastenverzwaring op de schouders van de bevolking. Door belastingverhogingen op alle fronten en afroming van alle inkomens met een 8,2 procent solidariteitsbelasting, levert bijna iedereen een derde aan koopkracht in. Alleen inkomens tot 600 florin per maand worden ontzien. Het siert de Arubaan dat deze koopkrachtvermindering zonder morren als onvermijdelijk wordt geaccepteerd.

Visie, durf en trouw
Dit alles is in volle gang als op 1 januari 1986 Aruba transformeert van eilandgebied naar Land Aruba. Tegenslagen worden geïncasseerd en vol vertrouwen wordt de Status Aparte vorm gegeven. De overgang naar de eigen munt verloopt zonder problemen.

Deviezenproblemen blijven uit. Ondanks inlevering van inkomen en de zware druk van de solidariteitsbelasting is er voor de Arubaan geen echt alternatief voor *dushi* Aruba. Massale emigratie blijft uit. In goede en slechte tijden blijven Arubanen hun eiland trouw.

Met energie gaat Aruba aan het werk om het toerisme versneld te ontwikkelen. Ondernemer Eduardo de Veer neemt met visie en durf het voortouw met de bouw van wat nu het Renaissance Hotel is. Bekende buitenlandse hotelketens volgen zijn voorbeeld. De belangstelling is groot en mede dank zij financieringsgaranties stromen nieuwe projectontwikkelaars toe. Sommigen zijn niet solvabel en enkele projecten lijden daardoor schipbreuk.
De overheid draait als garant op voor de kosten, maar met de hulp van Nederland komt er voor elk van de projecten alsnog een goede oplossing en blijft de schade beperkt.
Deel 2 van dit verhaal morgen in Amigoe Aruba.

1986 – 2016: Aruba 30 jaar land in het Koninkrijk (deel 2)

Sterkst groeiende economie

Aruba viert dezer dagen 30 jaar Status Aparte. Op verzoek van het Genootschap Nederland-Aruba schreef Henk Timmer een verhandeling over de economische stand van zaken na 30 jaar Status Aparte. Deze essay wordt met toestemming van Timmer en het Genootschap in delen gepubliceerd in Amigoe. Gisteren verscheen deel 1 over de economische veerkracht na de sluiting van de Lago olieraffinaderij en de opkomst van het toerisme als belangrijkste economische peiler. Vandaag deel 2.

ORANJESTAD — Reeds in 1987 groeit de economie spectaculair met 16,1 procent. In 1988 wordt dat 18,6 procent en kan de solidariteitsbelasting al verlaagd worden van 8,2 procent naar 4,1 procent. Na 1989, met nog een fantastische groei van 12,1 procent, gaat het wat afvlakken, maar ook in de jaren '90 blijft Aruba met een gemiddelde van 5,3 procent nog de sterkst groeiende economie van het Koninkrijk. De groei van het reële inkomen per capita blijft daar echter bij achter, een gevolg van de sterke groei van de bevolking en de daarmee gestegen kosten van (sociale) infrastructuur.

door **Henk Timmer**

Na 2000 wordt het wisselvalliger met enkele jaren van lichte krimp gevolgd door hernieuwde groei. De wereldwijde economische crisis van 2008 komt ook op Aruba hard aan. Vooral 2009 wordt, mede door de sluiting van de Valero raffinaderij, een zeer slecht jaar met een krimp van 10,5 procent. Het herstel komt het jaar daarop weer langzaam op gang. Met van 2010 tot 2015 een stijging van gemiddeld 3,5 procent per jaar komt er weer groei, maar pas in 2015 is de economie weer op het peil van 2008. Het vrij snelle herstel in de VS heeft hierbij een positieve rol gespeeld, maar het duidt ook op veerkracht van de Arubaanse economie.

Een mooier, schoner en Veiliger Aruba

Anders dan in de jaren 80 kiest de regering in 2009 niet voor bezuiniging en lastenverzwaring, maar besluit met het oog op behoud van koopkracht en herstel van werkgelegenheid om te investeren in infrastructuur. Door de spectaculaire economische ontwikkeling en de daarmee verband houdende bevolkingsgroei is er op dat gebied een flinke achterstand ontstaan. Met geleend geld wordt geïnvesteerd in het mooier, schoner en veiliger maken van het eiland voor bewoners en toeristen. Nuttig en noodzakelijk dus, maar risicovol als er niet tegelijkertijd een begin gemaakt wordt met hervormen en bezuinigen.

De werkloosheid loopt daardoor weliswaar terug van 10,6 procent in 2009 naar 6,7 procent in 2015, maar het begrotingstekort loopt - mede door uitstel van het plan voor hervorming van pensioenen - wel op tot 9,7 procent in 2014. De overheidsschuld komt daarmee op een - voor het eiland riskant geachte - hoogte van boven de 70 procent van het bbp. Het financieren van omvangrijke investeringen met geleend geld, heeft voor een klein land als Aruba beperkingen. Lenen op de kapitaalmarkt wordt daardoor moeilijker en fors duurder en de kredietwaardigheid, reeds verlaagd van A- naar BBB-, komt bij een herhaling van grote tekorten in de gevarenzone.

De ontwerpbegroting voor 2015 met opnieuw een fors tekort wordt als gevolg daarvan niet bekrachtigd door de Gouverneur. Na moeizaam overleg op Koninkrijksniveau wordt die ontwerpbegroting aangepast en met een lager tekort aangenomen. Inmiddels is een commissie ingesteld, waarin zowel het Koninkrijk als Aruba zijn vertegenwoordigd (CAft), voor toetsing, steun en begeleiding in begrotingszaken.

Herstructurering

In 2015 is een begin gemaakt met de noodzakelijk geachte bezuinigingen. Door onder andere hervorming van de pensioenen van ambtenaren en een gefaseerde verhoging van de AOW leeftijd zijn de begrotingstekorten nu aan het teruglopen. In de loop van dit jaar volgen meer maatregelen en bezuinigingen met onder andere een vernieuwd belastingstelsel. De regering verwacht voor de komende jaren een economische groei van 3,5 procent en een werkloosheid van onder de 5 procent. Voor 2015 is het begrotingstekort nog 3,7 procent en voor 2016 wordt op een tekort van 2 procent gerekend.

Om de overheidsschuld substantieel terug te dringen zijn meerdere jaren met een surplus nodig. Dat surplus komt wellicht in zicht als de met Nederland overeengekomen herstructurering van de overheidsleningen van start gaat. Zodra Aruba een duurzaam financieel beleid en begrotingsevenwicht bereikt, kan via Nederland geleend worden. Bij omzetting van de volledige schuld levert dat Aruba een rentevoordeel op van naar schatting 160 miljoen per jaar. Hoe eerder hoe beter dus.

Mogelijk kan op grond van de goede vooruitzichten die overeenkomst vervroegd tot uitvoering komen. Als het woord 'bereikt' vervangen kan worden door 'uitzicht biedt op', kan de herstructurering in 2016 van start. Een mooie stap op weg naar begrotingsevenwicht in 2017.

Het slot van dit verhaal morgen op pagina 5 in Amigoe Aruba.

1986 – 2016: Aruba 30 jaar land in het Koninkrijk (deel 3, slot)

Met 'poldermodel' naar kwaliteitsgroei en diversificatie economie

Aruba viert dezer dagen 30 jaar Status Aparte. Op verzoek van het Genootschap Nederland-Aruba schreef Henk Timmer een verhandeling over de economische stand van zaken na 30 jaar Status Aparte. Deze essay wordt met toestemming van Timmer en het Genootschap in delen gepubliceerd in Amigoe. Gisteren deel 2 over de krimp en groei na de wereldwijde economische crisis van 2008. Vandaag het slot.

ORANJESTAD — Regelmatig overleg tussen overheid, ondernemers en werknemersorganisaties, een soort Arubaanse versie van het van Nederland bekende poldermodel, vormt nu een goede basis voor optimale samenwerking en een florerende economie. Goed ondernemerschap en de werklust en inzet van de Arubaan voor zijn eiland, hebben Aruba gebracht waar het nu is.

Henk Timmer

door **Henk Timmer**

Het toerisme is en blijft daarbij hoofdpijler voor economie, deviezeninkomsten en werkgelegenheid. In 2014 verwelkomde Aruba voor het eerst meer dan 100.000 verblijfstoeristen in één maand. Naast 1,1 miljoen verblijfstoeristen ontvangt Aruba nu per jaar zo'n 600.000 cruisepassagiers. Indrukwekkende resultaten. Verdere groei is mogelijk en kan gerealiseerd worden binnen het huidige hotelbestand van 8.950 hotelkamers.

Voor duurzame welvaart en welzijn van burger en toerist dient een strikt zone- en bouwbeleid ingesteld en gehandhaafd te worden. Uitbreiding van bestaande hotels is mogelijk, maar nieuwbouw zal beperkt moeten blijven tot eventueel de braakliggende stranden bij San Nicolas, mits dit niet leidt tot omvangrijke nieuwe immigratie. De bevolking is in deze 30 jaar bijna verdubbeld – van ongeveer 60.000 in 1986 naar bijna 120.000 nu. Aruba is daarmee het dichtstbevolkte land van het Koninkrijk. Cultuur, charme, veiligheid en gastvrijheid zijn belangrijke kernpunten voor het leefklimaat en de populariteit van het eiland. Consolidatie is daarom ook op dit punt gewenst.

Diversificatie van de economie blijft belangrijk en gewenst, maar voor een klein eiland zonder natuurlijke hulpbronnen slechts beperkt mogelijk. Als de raffinaderij weer in bedrijf kan worden gesteld, biedt dat een welkome verbreding van de basis. Importvervangende industrie is door de kleine schaal slechts zeer beperkt mogelijk. Een uitzondering is de succesvolle Balashi bierbrouwerij. Maar met de strategische ligging tussen de Amerika's biedt Aruba goede mogelijkheden voor kleinschalige activiteiten en nevenvestigingen van diverse instanties en bedrijven. Dank zij moderne communicatie is Aruba voor het zakendoen geen eiland meer. Veel van wat op Aruba kan, kan elders ook, maar het omgekeerde is nu ook realiteit, met als bonus een heerlijk leef- en werkklimaat.

Duurzaam en energieonafhankelijk

Maar er is meer. Inmiddels zijn zon en wind niet alleen van groot belang voor succesvol toerisme, maar ook een rijke bron van energie. Constante wind en vele zonuren maken windturbines en zonnecellen tot efficiënte energiebronnen. In andere landen valt door wisselvallig weer het rendement vaak tegen, maar op dit eiland met zoveel zon en wind wordt een hoog rendement gehaald.

Het eerste windpark op Vader Piet blijkt één van de hoogst haalbare energierendementen ter wereld op te leveren. Een tweede windpark gaat naar verwachting in 2017 in bedrijf en levert naar schatting 27 Megawatt voor een totaal van 57. Het dak van zonnecellen boven de parkeerplaats van de luchthaven levert 3 tot 5 Megawatt en toont aan wat er met de vele zonuren mogelijk is.

Mogelijkheden om via afvalverwerking gas te produceren worden momenteel beproefd. Doel is om omstreeks 2020 voor 100 procent van de behoefte duurzame energie te produceren. Aruba heeft dan voor de energiewinning geen fossiele brandstof meer nodig. Een geweldige stap op weg naar minder afhankelijkheid en de status van duurzaam eiland.

Sociale vooruitgang

Op sociaal gebied is er in deze 30 jaar ook vooruitgang geboekt. Sterk gestegen AOV uitkeringen, verbeterde bijstandsuitkeringen en de invoering van een algemene ziekteverzekering zijn daar voorbeelden van. Recent is een verplichte pensioenregeling voor bedrijven ingesteld, een unicum in de regio. Aruba is inmiddels ook niet langer afhankelijk van Nederlandse financiele hulp. In de jaren van onstuimige groei was die hulp nog een nuttige steun bij het aanpassen van de infrastructuur - onder andere scholen - aan de bevolkingsgroei, maar in de jaren 2000 tot 2009 is die hulp afgebouwd.

Aruba sterk afhankelijk van wereldeconomie

Het dagelijks brood van de Arubaan werd en wordt nog steeds in hoofdzaak aan het buitenland verdiend. De deviezen die daarbij binnenkomen zijn essentieel voor de aankoop in het buitenland van bijna alle grondstoffen en goederen, die het eiland aangenaam leefbaar maken. Met de opbouw van het toerisme heeft Aruba op zeer professionele wijze de op het buitenland gerichte commerciële dienstverlening tot een alternatieve exportindustrie ontwikkeld. Het verschil met reguliere export is, dat de koper het product zelf komt ophalen. Daarmee blijft de economie kwetsbaar en gevoelig voor economische ontwikkelingen en omstandigheden in andere landen. Cuba wordt binnenkort ook een populaire markt voor Amerikaanse toeristen en de crisis in Venezuela heeft momenteel negatieve gevolgen voor het toerisme van Aruba. Vooral het winkelbestand mist de koopgrage Venezolanen. Ups en downs in de wereldeconomie blijven een rol spelen. Externe omstandigheden kunnen en zullen vaker terugslagen veroorzaken. Belangrijk is en blijft daarbij dat Aruba daarvan nooit zelf de oorzaak mag zijn en intern de zaken op orde heeft.

Perspectief op de toekomst

De voorspoedige groei en getoonde veerkracht in tijden van crisis bieden uitzicht op toenemende stabiliteit. Om ook in de toekomst economische turbulentie te kunnen weerstaan zijn een gezond begrotingsbeleid en lage overheidschuld, maar ook een efficiënt werkend overheidsapparaat en goede samenwerking van alle sectoren van de samenleving eerste vereisten.

Vruchtbaar samenspel tussen regering en parlement en parlementariërs onderling zijn daarvoor eveneens belangrijk. Democratie werkt optimaal als het debat inhoudelijk wordt gevoerd en minderheden met respect worden behandeld. Polarisatie, wantrouwen en achterdocht zijn schadelijk – ook voor economie en welvaart – en dienen plaats te maken voor transparantie, relativering en nuance. Het indertijd onder leiding van Dr. A.G. (Mito) Croes tot stand gekomen en breed gedragen rapport Calidad dient gereactiveerd te worden. Aruba heeft in 30 jaar status aparte aangetoond sociaal en financieel-economisch op eigen benen te kunnen staan en waardig zijn plaats als partnerland in het Koninkrijk in te nemen. Op veel punten wordt daarbij goed samengewerkt met instanties en overheden in Nederland en de EU. De koninkrijksband biedt Aruba – naast een breed bruikbaar EU-paspoort voor de burger – een allesbepalende toekomstgarantie voor democratie, rechtszekerheid en zelfstandigheid. Met daarnaast de sterke economische binding met de Verenigde Staten en de getoonde inzet van de bevolking, kan Aruba met voldoende perspectief de toekomst ingaan.